

Internationella utblickar

Karin Holmvall
Analysavdelningen

08-563 085 81
karin.holmvall@hsv.se

2008-09-30 Reg.nr. 83-4658-08

I Högskoleverkets instruktion från regeringen ingår att bevaka nationella och internationella förhållanden och tendenser som är viktiga för högskolans verksamhet. Den internationella bevakningen redovisas bl.a. i nyhetsbrev, rapporter och s.k. Internationella utblickar, varav denna är en. Innehållet i Internationella utblickar kan t.ex. vara analyser, beskrivningar av utländska förhållanden och referat av utländska rapporter. De publiceras endast på Högskoleverkets webbplats www.hsv.se

Prov för tillträde till högre utbildning – en internationell bild

Sammanfattning

Användning av prov för tillträde till högre utbildning är högaktuellt, både i Sverige och i andra länder. I denna internationella utblick ges en översikt över sådana prov, huvudsakligen generella prov och områdesprov, samt vad man vill mäta med dem och hur man gör det. Vidare ges exempel på prov i olika delar av världen, bland annat i Australien, USA, Kina och länder inom f.d. Sovjetunionen. Slutligen presenteras några reflektioner över materialet, till exempel att de flesta av de presenterade proven används för urval när antalet sökande överstiger antalet platser.

Bakgrund

Just nu är det intressant att blicka ut i världen för att se hur det ser ut vad gäller prov för tillträde till högre utbildning. Det finns flera skäl till detta. Ett är att det i Sverige idag finns större möjlighet än på länge att använda ytterligare urvalsinstrument utöver betyg. Kompletterande urvalsinstrument kan vara bra både i lärosätenas strävan efter att i vissa fall kunna välja bland sökande med toppbetyg, exempelvis på läkarutbildningen, och i andra fall i urvalet till utbildningar med stora avhopp. Avhopp som kanske kan minskas med tydligare information och en bättre urvalsprocess. Även i arbetet med att minska den sociala snedrekryteringen är andra metoder än antagning via betyg välkomna.

Med prov för tillträde avser vi i den här promemorian både de prov som används för urval när det är fler sökande än platser och de som används för att ge behörighet, det vill säga för att bedöma om studenterna har nödvändiga förkunskaper. Slutligen kan den här typen av prov även användas för att bedöma reell kompetens, alltså om en person har förutsättningar för högre studier trots att han eller hon saknar formella meriter.

Varför används prov?

Den politiska strävan att både skapa en bred och rättvis antagning till högre utbildning i Sverige och att ge högskolorna ökad frihet har gjort att antagning baserad på betyg har kompletterats med andra alternativ. Möjligheten att använda alternativa och kompletterande urvalsmetoder sammanfaller också med högskolornas önskan om att anta de bäst lämpade studenterna till sina utbildningar.

Det första brett använda urvalsinstrumentet som infördes vid sidan av betyg kom i slutet av 70-talet och det var högskoleprovet. Sedan höstterminen 2003 är det möjligt för lärosätena att anta en del av studenterna på en viss utbildning via ett lokalt beslutat urval, det så kallade alternativa urvalet. Denna möjlighet har ökat successivt och gäller från och med antagningen till hösten 2008 högst en tredjedel av platserna. De metoder som idag används för alternativt urval är arbetsprover, intervjuer och olika typer av tester. Hittills har lärosätena använt den här möjligheten i begränsad utsträckning medan betyg används i större utsträckning. I takt med att högskolorna blir alltmer fria att själva bestämma över hur de antar sina studenter är det sannolikt att intresset för prov och andra alternativa metoder för antagning och urval ökar.

Hur ser det då ut i vår omvärld när det gäller prov som används för tillträde till högre utbildning? Vilka typer av prov finns internationellt och hur används de? Vad är det man önskar mäta? Vilken är balansen mellan att testa ämneskunskaper och andra så kallade generiska kompetenser, exempelvis problemlösning och kommunikationsförmåga? De här och även andra frågor undersöker vi i den här internationella utblicken. Men vi börjar med en kort bakgrund om prov och vad som är på gång i Sverige just nu inom området.

Nationella prov i Sverige

Högskoleprovet infördes alltså vid sidan av betyg i slutet av 70-talet. Syftet var initialt att minska den sociala snedrekryteringen genom att provet skulle ge en möjlighet till högre studier för personer som saknade gymnasieutbildning men hade arbetslivserfarenhet. 1991 breddades användningen av provet och därmed öppnades ytterligare en väg in till högskolan för samtliga sökande. Högskoleprovet är ett allmänt studiefärdighetsprov, det vill säga det är inte kopplat till något särskilt utbildningsområde. I den här promemorian kallar vi den typen av prov för generella prov. Det är Högskoleverket som ansvarar för högskoleprovet och just nu pågår ett arbete som bland annat ska stärka den del som mäter matematisk/logisk förmåga. Det pågår även en förstudie för att undersöka vilka för- och nackdelar som finns med en eventuell datorisering av provet.

De senaste åren har Högskoleverket även bedrivit ett utvecklingsarbete gällande datoriserade områdesprov¹ för användning inom utbildningsområdena vård och teknik. Med områdesprov avses i den här promemorian prov som är kopplade till ett särskilt utbildningsområde eller en särskild utbildning. Arbetet med att utveckla Teknikprovet som enskilt prov är numera nedlagt på grund av ett lågt intresse från lärosätena. Detta beror i huvudsak på att det i dagsläget inte finns någon större urvalsproblematik inom utbildningsområdet och att många lärosäten snarare har den motsatta utmaningen: att fylla platserna. Istället vidareutvecklas, som nämns ovan, nu högskoleprovet genom att stärka den matematiska/logiska delen för att passa de tekniska och naturvetenskapliga utbildningarna bättre. Ett utvecklat högskoleprov ses av lärosätena med tekniska utbildningar också som ett instrument för rekrytering, vilket gör det mer intressant för dem. Vårdprovet användes nyligen för första gången för antagningen till veterinärutbildningen höstterminen 2008. Vårdprovet bestod denna gång av tre delprov: ett allmänorienterings-

---

¹ Ibland även kallat domänprov

prov, ett prov för kommunikativ kompetens och slutligen ett samspelsprov. Provet var primärt tänkt att användas inom det alternativa urvalet. Beslut om eventuell vidareutveckling av områdesproven har ännu inte fattats.

Prov internationellt – några exempel

Hur ser det då ut internationellt? Det visade sig i arbetet med att samla material till den här internationella utblicken vara lätt att hitta information om prov i vissa länder, men betydligt svårare när det gäller andra. I vissa fall vet vi att det finns prov men hittar ingen information om det trots upprepade försök. Därtill sätter språkkunskaperna och naturligtvis även tiden gränser för informationsletandet. Med detta vill vi ha sagt att området är svårt att överblicka och att den sammanställning som följer inte ska ses som någon fullständig kartläggning av prov på den internationella utbildningsarenan. Den ska snarare ses som ett underlag för vidare diskussion och som utgångspunkt för dem som vill veta mer om specifika prov eller länder. Det mesta materialet är hämtat från Internet eller från personer som har arbetat med olika typer av prov eller med högre utbildning i andra länder.

I Australien finns en stor aktör som utformar prov

I Australien utformas de flesta prov av *Australian Council for Educational Research (ACER)*, ett privat forsknings- och utvecklingsföretag som funnits sedan 30-talet. ACER producerar ett tiotal prov som används i antagning till högre utbildning i Australien och i viss mån även i andra länder². Det finns både flera generella prov och områdesprov som är kopplade till olika utbildningsområden. De australiska prov som presenteras här är i dagsläget alla så kallade papper-och-penna-prov men det finns planer på datorisering. Proven utgörs till största delen av flervalsfrågor. Några prov innehåller även skrivuppgifter.

Generella prov för olika målgrupper

UniTEST är ett generellt prov som används för urval av nyexaminerade gymnasister³ i kombination med betyg. Det är avsett att mäta den allmänna förmågan att resonera inom de två breda områdena matematik/naturvetenskap och humaniora/samhällsvetenskap. *Special Tertiary Admissions Test (STAT)* är ett annat generellt prov som ska mäta de sökandes förmåga till kritiskt tänkande och det har både en verbal och en kvantitativ del. Provet tycks främst användas för att ge behörighet till akademiska studier för sökande som inte har aktuella betyg från gymnasieskolan. Det finns några varianter av STAT varav en innehåller en skrivuppgift. Lärosätena avgör själva vilken eller vilka delar av provet som ska användas vid antagning. Ytterligare ett generellt prov är *International Student Admissions Test (ISAT)* som används för urval bland de utländska sökande genom att skatta förmåga till kritiskt och analytiskt tänkande. ISAT kan skrivas i

---

² Se vidare www.acer.edu.au/tests/university.html

³ Termen gymnasister används här i bemärkelsen elev från alla typer av sekundär utbildning som föregår högre utbildning. Termen gymnasieskola används på ett likartat sätt.

25 länder utanför Australien och är obligatoriskt för utländska sökande till ett antal vårdutbildningar.

Det finns flera områdesprov

Det finns flera områdesprov i Australien. *Graduate Australian Medical School Admission Test (GAMSAT)* är ett prov som används vid antagning till utbildningar på masternivå inom medicin, tandvård och farmaci. I likhet med Sverige har vårdutbildningarna i Australien många sökande vilket innebär att provet i första hand används för urval. Provet ska mäta den sökandes förmåga att förstå och analysera ett material, att tänka kritiskt inom både humaniora/samhällsvetenskap och inom naturvetenskap samt att kommunicera skriftligt. GAMSAT används i kombination med betyg från kandidatexamen, intervjuer och i vissa fall ytterligare verktyg för urval, exempelvis praktiska prov. Varje lärosäte bestämmer själv hur det vill vikta de olika urvalskriterierna i antagningsprocessen.

Undergraduate Medicine and Health Sciences Admission Test (UMAT) är ett annat urvalsprov inom vårdområdet, men för utbildningar på grundnivå. I informationsmaterialet om provet till de sökande finns en intressant bakgrundsbeskrivning om värdet av att ha ett urvalsförfarande som inte enbart baseras på betyg. Där kommenteras även samhällets ökade krav på ”mjuka” kompetenser som att kunna kommunicera och relatera till sina patienter, utöver nödvändiga kompetenser inom exempelvis medicin. Även i det här provet ligger fokus på kritiskt/analytiskt tänkande, problemlösning och kommunikation.

Inom teknikområdet finns ett nytt prov, *Australian Technology Network Engineering Selection Test (ATNEST)*. Provet är konstruerat för att mäta provtagarnas förmåga till problemlösning, vetenskapligt tänkande och kommunikation. I Australien liksom i Sverige har utbildningarna inom teknikområdet generellt sett inte någon stor urvalsproblematik. Detta speglas i hur ATNEST primärt är tänkt att användas, nämligen som en alternativ väg till tekniska utbildningar för sökande som saknar formell behörighet. Det kan vara äldre sökande som inte har aktuella betyg, utländska sökande eller yngre sökande som inte tidigare har läst de kurser som behövs. Provet presenteras också som ett sätt för sökande att bilda sig en uppfattning om vilken fallenhet de har för teknikområdet, det vill säga mer som ett diagnosverktyg. Troligen hoppas man att provet även ska fungera som ett sätt att rekrytera studenter.

Några områdesprov gäller särskilda utbildningar

Det finns ett prov för urval till masterutbildningar inom management (*Business Select*). Provet ska mäta de generiska kompetenser som av lärosätena bedöms vara viktiga för att klara studierna och även de generiska kompetenser som arbetsgivarna efterlyser. Det senare är intressant med tanke på Bolognaprocessens fokus på anställningsbarhet. Det finns även ett prov för antagning till juridikutbildningarna, *Australian Law Schools Entrance Test (ALSET)*. Även i det här provet ligger fokus på att skatta förmågor som kritiskt tänkande, problemlösning etcetera. Matematikprovet *Tertiary Education Mathematics Test* och skrivprovet *Tertiary Writing Assessment* verkar främst användas som diagnosverktyg för de aktuella utbildningarna men även för urval av sökande.

Vissa prov och undersökningar används för utvecklingsarbete

Det finns även prov, eller snarare undersökningar, som inte används i urval bland sökande utan snarare för utvärdering och utvecklingsarbete inom högre utbildning. *Graduate Skills Assessment* är ett prov som likt andra ska mäta problemlösning, kritiskt tänkande och kommunikationsförmåga. Provet är konstruerat för att användas både i början av studierna och i slutet, för att på så sätt mäta utbildningens *output/learning outcome*. Det kan även användas för att jämföra olika utbildningsgrupper med varandra och som diagnosverktyg för att identifiera behov av stöd under utbildningstiden. *The Australasian Survey of Student Engagement (AUSSE)* är närmast en undersökning för att skatta studenternas engagemang och delaktighet i studierna, hur nöjda de är med sin undervisning och studiemiljön i stort, det vill säga viktiga faktorer för kvaliteten i utbildningen. AUSSE och de liknande undersökningar som finns i USA och Kanada används av lärosäten som har ett internationellt fokus för jämförelser mellan institutioner och mellan länder, som stöd för utveckling och som underlag för marknadsföring.

USA har lång erfarenhet av antagningsprov

Det största och mest kända antagningsprovet i USA är SAT, tidigare kallat *Scholastic Aptitude Test* eller *Scholastic Assessment Test*, som sedan 2005 heter *SAT Reasoning Test*⁴. Provet är ett generellt papper-och-penna-prov med flervalsfrågor. Det innehåller tre delar: matematik, textanalys och en skrivuppgift. Resultatet från SAT används i kombination med betyg i urvalet till högre utbildning. Utöver det generella SAT Reasoning finns även *SAT Subjects Tests* som är konstruerade för att mäta kunskaper inom särskilda ämnesområden och förmågan att tillämpa de kunskaperna. SAT Subjects Tests finns i ett tjugotal varianter som används både i antagningen och för utbildningsplanering och rådgivning. Ett annat generellt prov i USA är ACT, tidigare kallat *American College Testing Program*, som består av fyra delprov med flervalsfrågor: engelska, matematik, läsförståelse och vetenskaplig analys. Under senare år har även en valbar skrivuppgift lagts till. Provet används på olika sätt av olika utbildningar. Andra viktiga verktyg för urval är betyg, klassranking och/eller fritidsintressen. ACT och SAT är konkurrerande prov där SAT är det äldsta och mest utbredda provet.

Även USA har flera områdesprov inom vård. *Medical College Admission Test (MCAT)* är numera ett datoriserat prov med flervalsfrågor som ska mäta de sökandes förmåga till problemlösning, kritiskt/analytiskt tänkande och skriftlig framställning samt kunskap om de grundläggande principerna inom naturvetenskap. I princip alla läkarutbildningar i USA använder MCAT som en del av sin antagningsprocess. För farmaceututbildningarna finns *Pharmacy College Admission Test (PCAT)*, för antagning till tandvårdsutbildningar finns *Dental Admission Test (DAT)* och för veterinärutbildningar *Veterinary College Admission Test (VCAT)*. I informationen om proven står att de avser mäta allmän akademisk förmåga (ospecificerat vad som avses och hur det ska mätas) och den grundläggande vetenskapliga kunskap som behövs för de respektive utbildningarna. Samtliga prov består av flervalsfrågor men med skrivuppgifter i några fall. DAT är datoriserat. Den vikt som

---

⁴ Se vidare www.collegeboard.com/student/testing/sat/about/SATI.html

läggs vid provresultaten relativt andra urvalskriterier i antagningen bestäms av de enskilda utbildningarna.

Law School Admission Test (LSAT) är ett annat områdesprov som används av juridik-utbildningar i både USA och Kanada. Provet ska mäta de sökandes förmåga att förstå komplexa texter, hantera information och dra slutsatser samt deras förmåga till kritisk analys. LSAT är ett av de viktigaste urvalsinstrumenten tillsammans med betygen. Lärosätena viktas dem som de själva önskar.

I Storbritannien används prov för att särskilja toppkandidater

Sedan 2004 finns ett antagningsprov till juridikutbildningarna, *National Admission Test for Law (LNAT)* i Storbritannien⁵. Provet är ett systerprov till det amerikanska LSAT som beskrivs ovan och det lanserades för att möta det akuta behovet av att kunna göra ett urval bland sökande med toppbetyg. Provet är datoriserat och består av flervalsfrågor och ett skriftligt delprov. Liksom LSAT ska LNAT mäta läsförståelse och förmåga till kritisk analys. Provet används i urval av både brittiska och utländska sökande. Det viktas olika av olika lärosäten, men ses generellt som ett instrument som ska användas i kombination med exempelvis betyg. Provet ska alltså fungera för att göra ett urval bland sökande med toppbetyg, men det finns även en förhoppning att det ska fungera som ett verktyg för breddad rekrytering genom att identifiera en eventuell så kallad begåvningsreserv med de rätta förkunskaperna och kompetenserna för att klara juridikstudier.

UK Clinical Aptitude Test (UKCAT) är ett relativt nytt prov som introducerades 2006 och som nu används under en försöksperiod i antagning till huvuddelen av läkar- och tandläkarutbildningarna i Storbritannien⁶. Även det här provet används primärt för urval bland kandidater med toppbetyg. Innan provet är kvalitetssäkrat ytterligare kommer det endast att ha mindre roll i antagningsprocessen, tillsammans med exempelvis betyg. UKCAT är ett datoriserat prov i form av flervalsfrågor och är konstruerat för att mäta förmåga till kritisk analys, att föra logiska resonemang och att dra slutsatser. Provet ska inte mäta de sökandes tidigare skolprestationer då de redan skattas genom betygen.

BioMedical Admission Test (BMAT) är ett konkurrerande prov till UKCAT och det används för läkar-, veterinär och psykologutbildningar⁷. BMAT innehåller tre delar: en del med flervalsfrågor för att testa kritiskt tänkande, en del för att testa kunskaper inom naturvetenskap och en sista del som är en skrivuppgift där de sökande ska analysera och argumentera.

Thinking Skills Assessment (TSA) är ett generellt prov för att mäta förmåga till kritiskt tänkande och problemlösning som används som en del i antagningsprocessen vid University of Oxford och University of Cambridge till ett antal utbildningar inom både samhällsvetenskap och naturvetenskap. Vid University of Oxford används även ett prov inom litteratur (*English Literature Admission Test*) som är ett av de få antagningsproven inom humaniora som vi har hittat i arbetet med den här promemorian⁸.

---

⁵ Se vidare www.lnat.ac.uk/2008

⁶ Se vidare www.ukcat.ac.uk

⁷ Se vidare www.admissionstests.cambridgeassessment.org.uk/adt/bmat

⁸ För mer information om de här proven se www.admissionstests.cambridgeassessment.org.uk/adt/

Tyskland har prov inom flera utbildningsområden

I Tyskland har lärosätena fått en ökad frihet när det gäller urval till högre utbildning. Tidigare gjordes urvalet till alla utbildningar med ett begränsat antal platser⁹ på nationell nivå av en central myndighet. Idag sköter lärosätena i större utsträckning det själva. Nu finns också möjligheten att använda sig av ett lokalt beslutat urval till utbildningar som tidigare antog alla behöriga sökande.

Det nationella ramverket i Tyskland anger att betygen ska ges en betydande roll vid antagning, men att även andra urvalsinstrument som exempelvis områdesprov kan användas. Det finns idag prov inom flera utbildningsområden såsom medicin, juridik, teknik och ekonomi (business), men den information som finns lättillgänglig, är begränsad¹⁰. Provet för medicinområdet har använts under flera decennier vid antagning till flertalet av läkarutbildningarna i Tyskland och används numera även av lärosäten i Schweiz och Österrike.

I Kina finns ett nationellt antagningsprov med fokus på ämneskunskaper

I Kina används sedan lång tid tillbaka ett nationellt prov för antagning till högre utbildning, *National Entrance Examination (NEE)*. Provet är i princip det enda urvalsinstrumentet till högre utbildning och det består av tre obligatoriska delar: kinesiska, matematik och ett främmande språk, oftast engelska men även japanska eller ryska kan väljas. Utöver de tre delarna finns ett antal valbara delar inom naturvetenskap (fysik, kemi och biologi) och inom humaniora/samhällsvetenskap (historia, geografi och statvetenskap). Sökande till utbildningar inom exempelvis teknikområdet skriver de tre obligatoriska delarna och vanligtvis mellan ett och tre prov inom naturvetenskap. Inom vissa utbildningsområden finns särskilda urvalsmetoder, exempelvis för konstnärliga utbildningar, militär- och polisutbildningar. För att främja mångfald och för att stödja särskilda grupper finns en rad undantag från den i övrigt tämligen hårt reglerade användningen av det nationella antagningprovet.

I Kina har det traditionellt sett legat mycket stort fokus på ämneskunskaper, men det finns nu tecken på att man går över allt mer till att mäta bredare kunskaper och generiska kompetenser. Något som tyder på detta är att man i några provinser har testat varianter på antagningen med det nationella provet där man lagt till ytterligare prov som exempelvis skattar kommunikations- och samarbetsförmåga, etik med mera. Försök har även gjorts med att anta studenter på grundval av betyg och rekommendationsbrev.

För utbildning på masternivå antas studenter med hjälp av betyg från kandidatexamen och resultat från ett annat nationellt antagningsprov, det så kallade *Post Graduate Entrance Examination* som finns inom olika ämnesområden. Det har tyvärr inte gått att få fram information om hur de här ämnesanknutna proven ser ut.

---

⁹ I Tyskland har yrkesutbildningar till exempelvis veterinär, läkare och apotekare ett begränsat antal utbildningsplatser (numerus clausus). Till de flesta övriga utbildningar antas alla behöriga sökande.

¹⁰ Se vidare www.itb-consulting.de/index.php/en/hstests/0/0

Indien har många prov inom teknikområdet

Det finns en stor mängd antagningsprov till högre utbildning i Indien. Några är nationella, men flertalet är till för antagning i de olika delstaterna. Det finns prov för antagning till utbildningar inom områdena medicin, teknik, juridik, management med mera. Proven tycks i stort fokusera på ämneskunskaper och mindre på andra kompetenser, men det är svårt att få en överblick då mängden information på nätet är stor samtidigt som övergripande sammanfattningar saknas¹¹.

I före detta Sovjetunionen införs nu nationella prov

Majoriteten av länderna i före detta Sovjetunionen har eller ska börja använda nationella antagningsprov till högre utbildning¹². I Ukraina har man efter en försöksperiod helt nyligen infört ett obligatoriskt nationellt antagningsprov till högre utbildning, det så kallade *External Independent Testing of study achievement (EIT)*¹³. Med hjälp av EIT vill man skapa ett mer rättvist och jämlikt antagningssystem för högre utbildning. Man vill även kunna följa upp resultaten från gymnasie- och grundskolan samt bidra till att modernisera utbildningssystemet i största allmänhet. Provet ser ut att fokusera på ämneskunskaper från gymnasieskolan och det finns delprov inom 11 olika ämnen. Delprovet i ukrainska språket och ukrainsk litteratur är obligatoriskt, och utöver det kan lärosätena själva välja ytterligare två delprov som ska användas i urvalet till deras olika utbildningar. Det tidigare utbredda systemet med lokala antagningsprov är numera inte tillåtet, men det finns generöst med möjligheter till undantag för bland annat underprivilegierade grupper. Det finns stora förhoppningar kopplade till det nya nationella antagningsprovet i Ukraina men även en del skepsis, både från lärosätena och från allmänheten.

När det gäller antagningsprov i Ryssland är läget liknande det i Ukraina. Det ryska *Unified National Exam (UNE)* är nu i slutet av en utvecklingsfas och ska enligt planerna införas obligatoriskt år 2009. UNE har 13 delprov i olika ämnen varav två är obligatoriska: ryska och matematik. Proven är papper-och-penna-prov och består av flervals- och kortsvarsfrågor med automatisk rättning och problemlösningsuppgifter som rättas manuellt av oberoende experter. Även i Ryssland vill man gå ifrån de lokala antagningsproven och införa en enhetlig metod för antagning. Trots att UNE har fått stöd från landets högsta ledning förs en intensiv samhällsdebatt om provet och det finns en motvilja från lärosätenas sida att använda det.

Reflektioner kring materialet

Sammantaget visar det här materialet att det är många länder som använder sig av olika typer av prov i samband med tillträde till högre utbildning, några har funnits under flera decennier men många är nya. Om man ser till vilken funktion olika prov har så verkar

---

¹¹ För att hitta några av provens officiella hemsidor se länksamling:
http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_admissions_tests

¹² Internationella utblickar: Från Bologna till Barnaul – högre utbildning i det som var Sovjetunionen, Högskoleverket 2007.

¹³ Uppgifterna kommer från Högskoleverkets studiebesök i Ukraina. Slutsatserna kommer att publiceras i en gemensam nordisk studierapport under 2009.

det bero på vilket utbildningssystem de tillhör och för vilka utbildningar de används. Observera att reflektionerna som följer bygger på ett begränsat material och följaktligen ska tolkas därefter.

De flesta proven används för urval

Majoriteten av de prov som presenteras här används för att göra urval när det finns fler sökande än platser. Det gäller både de generella proven, exempelvis amerikanska SAT och det svenska högskoleprovet, samt flertalet av områdesproven. De många områdesproven för antagning till olika typer av vård- och juridikutbildningar, ofta utbildningar med ett högt söktryck, visar särskilt på en önskan att hitta en förbättrad lösning på problemet att välja bland många sökande med toppbetyg.

Underlaget visar att prov som används för urval oftast används i kombination med andra urvalskriterier, främst gymnasiebetyg men även i kombination med intervjuer, rekommendationer med mera. I några av länderna används prov som enda kriterium vid antagning till högre utbildning, exempelvis i Kina och i några av länderna i före detta Sovjetunionen.

När det gäller prov som används för att ge behörighet och för att bedöma sökandes reella kompetens är det enbart det australiska områdesprovet inom teknik, ATNEST, som uttryckligen är tänkt att användas till detta. Det kan då, som nämnts tidigare, exempelvis handla om sökande som saknar betyg inom vissa nödvändiga ämnen eller äldre sökande som saknar aktuella betyg. Det låga söktrycket till utbildningar inom teknikområdet speglas i förhoppningen att provet ska skrivas av personer som är nyfikna på om de har fallenhet och intresse för ämnet. Det speglas också i det faktum att ATNEST är ett av de billigaste proven att skriva i Australien; kostnaden är cirka 500 kronor jämfört med exempelvis drygt 900 kronor för ett av proven inom vårdområdet, UMAT.

Prov som verktyg för vägledning och lika villkor

Prov kan även ha andra funktioner än de som nämns ovan. De kan vara verktyg för diagnos där lärosätena kan få vägledning i fråga om vilka stödinsatser som behöver sättas in för individer eller grupper av studenter. Prov kan även vägleda enskilda individer i fråga om val av studieområde. I ett stort land som USA, med stark tradition av decentralisering och utan nationella kursplaner, kan prov vara ett sätt för högskolorna att jämföra studenter från olika skolor och olika stater. Gemensamma nationella prov kan i den situationen justera för om studenter har fått högre eller lägre betyg beroende på om de läst lätta respektive svåra kurser eller gått på skolor där det varit olika svårt att få höga betyg. Ett viktigt syfte kan i vissa länder, till exempel i före detta Sovjetunionen, vara att komma bort ifrån godtyckliga antagningsmetoder och mutor.

Provresultat kan användas för utvecklingsarbete

Vidare kan resultat från prov och undersökningar användas som underlag för utvärdering och utvecklingsarbete inom högre utbildning. Det kan då handla om att försöka mäta både ämneskunskaper och generiska kompetenser samt även undersöka andra kvalitetsaspekter inom högre utbildning, exempelvis pedagogik och studiemiljö. Resultat från prov som ska skatta studenternas kunskapsnivå kan exempelvis användas för att göra

jämförelser över tiden: Vilken var kunskapsnivån hos studenterna när de började på högskolan jämfört med när de slutade sin universitetsutbildning? En jämförelse över tiden kan vara ett sätt att skatta utbildningens *output*. Ett lärosäte kan även vara intresserat av att undersöka eventuella skillnader i kunskapsnivåer mellan studenter från olika ämnesområden.

Användningsområdet för prov i syfte att utvärdera olika kvalitetsaspekter inom högre utbildning, både ämneskunskaper och generiska kompetenser, är intressant just nu med tanke på en förstudie som pågår inom OECD, *OECD Feasibility Study for the International Assessment of Higher Education Learning Outcomes (AHELO)*. Förstudien ska undersöka vilka realistiska möjligheter som finns för gemensamma internationella utvärderingar av högre utbildning. Den är tänkt att bestå av fyra delar och ska fokusera på bedömning av studenternas kunskaper och kompetenser i slutet av en filosofie kandidatutbildning/motsvarande, så kallade *learning outcomes*¹⁴. Två av delarna ska skatta ämnesspecifika kunskaper respektive generiska kompetenser och för den senare ska det amerikanska testet *Collegiate Learning Assessment (CLA)*¹⁵ användas. Den svenska regeringen har anmält intresse av att ingå i förstudien till AHELO.

Vad vill man mäta med prov?

I det här materialet har vi delat in proven i generella prov, det vill säga de som används brett till olika typer av utbildningar, och områdesprov som används vid antagning till särskilda utbildningsområden. Materialet visar även att man lite grovt skulle kunna dela upp prov i sådana som avser att mäta ämneskunskaper i till exempel matematik och främmande språk, respektive sådana som mest fokuserar på generiska kompetenser som exempelvis analys- och problemlösningsförmåga. Den senare gruppen innehåller dock i många fall även delprov för att skatta ämneskunskaper. Det är särskilt intressant att notera att många av områdesproven i underlaget inte fokuserar på ämneskunskaper utan på generiska kompetenser. Däremot tycks ofta sammanhanget eller miljön i vilken man testar dessa kompetenser vara kopplat till det aktuella utbildningsområdet.

Det är kanske våghalsigt att utifrån det här begränsade underlaget ge sig på några analyser av proven och vad de säger om synen på kunskap i olika länder men vissa observationer kan man ändå göra. En sådan är att det förefaller vara en tydligare fokusering på ämneskunskaper i proven i före detta Sovjetunionen och i Asien. Proven i de här länderna verkar också i större utsträckning användas som enda urvalsinstrument, det vill säga de kombineras inte med andra kriterier såsom betyg i antagningsprocessen. I väst fokuserar man oftare på de så kallade generiska kompetenserna, även i de prov som är knutna till olika ämnesområden.

Det är komplicerat att förutsäga studieframgång

De flesta prov som presenteras här används med förhoppningen att de ska visa på vilka studenter som har de bästa möjligheterna att tillgodogöra sig universitetsstudier. Frågan

---

¹⁴ Se vidare

http://www.oecd.org/document/22/0,3343,en_2649_35961291_40624662_1_1_1_1,00.html

¹⁵ Se vidare http://www.cae.org/content/pro_collegiate.htm

är då vilka faktorer som påverkar studieframgång. Enligt exempelvis en rapport från det amerikanska provföretaget *Educational Testing Services (ETS)* är det många faktorer av olika vikt som spelar in¹⁶. Det prov som diskuteras i den aktuella rapporten, *Graduate Record Examination (GRE)*, används för antagning till forskarstudier men samma resonemang kan användas även för andra prov. Provföretaget ETS menar att exempel på faktorer som kan påverka studieframgången är den ekonomiska situationen, studiemiljön och familjeförhållandena. Andra faktorer är mer kopplade till studenten som individ och dennes kunskaper och förmågor, exempelvis motivation, ämneskunskaper, förmåga till kritiskt tänkande och kommunikationsförmåga. Det är de individkopplade faktorerna som teoretiskt sett är mätbara i ett prov. ETS bemöter den kritik som finns mot GRE och som ifrågasätter om provet verkligen säger tillräckligt om förväntad studieframgång, genom att poängtera att provet endast mäter vissa av de faktorer som påverkar studieframgången. Liknande kritik finns även mot andra prov. I rapporten från ETS understryks att GRE-provet ska ses som ett komplement till betyg och andra urvalsmetoder och att det alltid ska användas i kombination med dessa.

Samtidigt bör provens svagheter vägas mot vikten av att ha olika vägar in till högre utbildning. I en nyligen publicerad kartläggning av högre utbildning i OECD-länderna¹⁷ pekar rapportförfattarna på värdet av alternativa vägar in i högre utbildning, gärna med en kombination av olika verktyg för urval. Det är väl känt att antagning baserad på betyg gynnar studenter från studievana miljöer. Här kan olika urvalsgrunder bidra till att bredda studentpopulationen så att den bättre speglar samhället i stort. OECD diskuterar även värdet av nationella antagningsprov till högskolan då de kan tydliggöra vilka krav som ställs för högre utbildning och även motverka subjektivitet både i betygsättning och i det enskilda lärosätets urval. Samtidigt ska detta vägas mot värdet av att lärosätena själva får välja de urvalskriterier och antagningsmetoder som passar dem bäst.

Kan då prov fungera för att visa vilka personer som har de bästa förutsättningarna att lyckas i högre studier? Givetvis går det inte att svara entydigt på den frågan. För det första kan man konstatera att prov endast kan skatta vissa av de faktorer som påverkar en individs studieframgång i enlighet med diskussionen ovan. Utöver det finns alltför många olika typer av prov, både med avseende på utformning och innehåll, och säkerligen också med avseende på kvalitet. Dessutom så ger de uppföljningar som finns olika besked i frågan. Det ska också sägas att det har varit svårt att hitta utvärderingar för flertalet av proven. I några fall handlar det om att proven är relativt nya och inte har hunnit utvärderas i någon större utsträckning. I andra fall är utvärderingarna inte tillgängliga för allmänheten utan är i princip affärshemligheter som används för att utveckla nya och bättre prov. Sammantaget kan vi i alla fall konstatera att för- och nackdelar med prov som används för tillträde till högre utbildning är en fråga som diskuteras på många håll runt om i världen och som förtjänar att undersökas närmare.

---

¹⁶ What is the value of the graduate record examinations? Educational Testing Services, 2004.

¹⁷ Tertiary education for the knowledge society – OECD thematic review of tertiary education, Synthesis report vol. 2, 2008